

EŞÎRA ALIKAN Û DU EDÎBÊN VÊ EŞÎRÊ

Seher KARAK

Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî- Zanîngeha Mêrdînê \ Türkiye

Mehdi Zana KARAK

Beşa Ziman û Çanda Kurdî- Zanîngeha Mardîn Artukluyê\ Türkiye

Puxte:

Eşîra Alikan yek ji wan eşîrên Kurdan e ku koçer e û bi ajaldariyê re mijûl dibe. Ev eşîr li gelek herêmên cûda belav bûye. Li gor demsalan cih û warên vê eşîrê diguhere. Eşîra Alikan havînan li derdora gola Wanê û zivistanan jî li bajar û navçeyên weke Farqîn, Batman, Bişêrîyê, Cizîrê, Xerzan û li Sêrtê bi cih bûne. Eşîra Alikan ji qebîleyan pêk hatiye û navên qebîleyên eşîra Alikan weha ne: Cudîgan, Çengoven, Ozîgan, Necîman, Mehman, Bîrivan, Şehîdan û Şehevan. Agahîyên derheqên vê eşîrê de di belgeyên derbarê Alayên Hemîdiyeyê û di çavkanîyên dîrokî de jî derbas dibin.

Eşîra Alikan roleke çalakger di serdema Osmanîyan de lîstîye û herweha di warê edebiyata de jî du nûnerên edîb ji vê eşîrê derketine û berhemên edebî-dînî nivîsîne. Feqe Reşîdê Alikî û Mela Yasînê Alikî du helbestvan û alimên vê eşîrê ne. Her du kesên navborî di medreseyan herêmê de perwerde bûne û muderîsî kirine. Her du helbestvanên navborî xizmên hev in û malbata wan derdora 1882yan de ji herêma Cizîrê berê xwe dane Wanê û ji wir jî koçî Panosa Agirîyê kiriye.

Feqe Reşîdê Alikî di sala 1300/1883yan de li herêma Botan, li der û dora Erûhê li gundê Werîsê ji dayîk bûye. Derheqê perwerdeya wî de agahîyên teqez li ber destan tune ye. Li gor ku tê zanîn piştî ku tehsîla xwe xelas kiriye li gundê Qubîkê dest bi melatîyê kiriye û herweha muderîsê gund bûye. Di serdema êrîşên Êrîs de Feqe Reşîd jî bo kerwanekî koçber weke rêber hatiye destnîşankirin û bi vî kerwanî koçî Sandikliya Afyonê bûye. Agahîyên derheqê jîyana wî ya li Afyonê tiştek nayê zanîn. Derheqê seydayên wî de ti agahî li ber destan tune ne. Heta niha du berhemên wî yên bi navên *Sirru'l Mehşer* û *Cîhanşah* hatine çapkirin û herweha 2 helbestên ku ji bo wî hatine nîsbetkirtirin

jî hene. Helbest û her du berhemên Feqe Reşîd jî bi Kurdîya Kurmancî ne û berhemên wî bi zimanekî sade û bi awayê menzûm hatine nivîsîn.

Mela Yasînê Alikî kurê pismamê Feqe Reşîdê Alikî ye. Dîroka çêbûna Mela Yasîn bi awayekî teqez nayê zanîn. Li gorî çavkanîyan di sala 1891/1901?ê de li Panosê hatiye dinyayê û di sala 1976an de li Panosa Agirî wefat kiriye. Mela Yasînê Alikî li ba çendîn aliman ders wergirtine. Herweha Mela Yasîn jî piştî perwerdeya xwe bi muderîsîyê re mijûl bûye û çendîn kesan li ba wî perwerdeya xwe xelas kirine. Mela Yasînê Alikî li dû xwe berhema xwe ya bi navê *Xezwetu Huneyn* û 5 helbest hiştine. Berhema wî di cûreya cengnameyê de ye, ev cengname û helbestên wî bi Kurdîya Kurmancî ne.

Di vê xebatê de em dê behsa kurtedîroka eşîra Alikan bikin û her du edîbên girîng yên vê eşîrê bidin nasîn. Herwiha em dê bi kurtasî danasîna berhemên wan bikin.

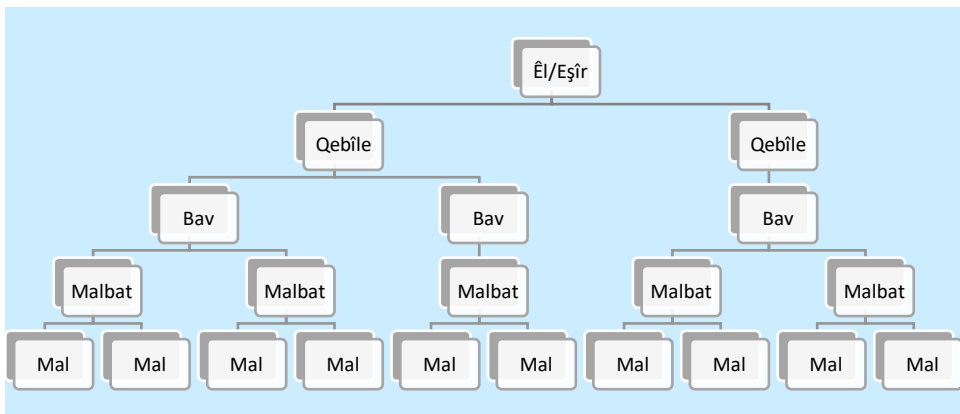
Peyvên Sereke: *Eşîra Alikan, Koçerî, Edebîyata Kurdî, Feqe Reşîdê Alikî, Mela Yasînê Alikî.*

DESTPÊK

Berî ku em derbasî agahîyên derbarê eşîra Alikan de bibin, hewce ye em bi kurtasî behsa hin terman bikin da ku mijar bi zelaî were fêmkirin.

Mal, Malbat, Bav, Qebîle, Eşîr.

Civaka herî biçûk ya eşîrê “mal” e. Herî kêma bi civîna du malan “malbat”ek pêk tê. Bi civîna çendîn malbatan “bav”ek pêk tê. Bi civîna çendîn “bav”an “qebîle”yek pêk tê. Bi civîna herî kêma du qebîleyan “êl/eşîr/eşîret” pêk tê (Bozkurt, 2022, r. 55-56). Li gorî van agahîyan tabloyeke weha derdikeve holê.

Li gorî qeydên Wezareta Karên Navxweyî ya Komara Tirkîyeyê li herêmên Rojhilat û Başûrê Rojhilatê Tirkîyeyê bi biçûk û mezinan derdora 750 eşîr hatine tesbîtkirin (Akgün, 2022, r. 54). Yek ji wan eşîran jî eşîra Alikan e ku eşîreke koçer e û debara xwe bi heywandarîyê dike.

Eşîra Alikan

Li vê derê em dê behsa eşîra Alikan bikin. Aliyê wê yê aborî, siyasî-civakî, avahî, erdnîgarî û edebî dê were pêşkêşkirin. Heta niha çend vekoleran li ser vê eşîrê hin xebat pêk anîne ku xebatên wan ji hev cuda ne û di hin xalan de di navbera wan de nakokî jî hene.

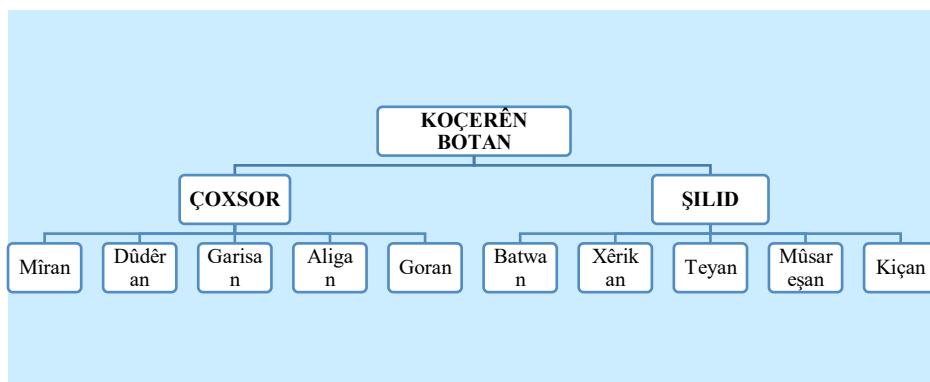
Eşîrên Alikan, Dudêran¹ û Soran² ji alîyê koka xwe ve Sêrtî ne û weke koçerên Sêrtî tên naskirin. Di roja îro de jî qismek ji van eşîran li cihên weke Sêrt, Batman, Bidlîs, Tetwan û qismê din jî li Şîrnex, Hezex û li Cizîrê dimînin (Akgün, 2022, r. 37).

Li gorî Özlem Akgünê, eşîrên koçer di bin navê Çoxsor û Şilidê de organîze bûne. Eşîrên ku di bin banê Şilidê de ne, di roja me de derbasî jîyana niştecihî bûne û fealiyetên heywandarîyê jî bi awayekî nîvkoçerî dikin. Lêbelê eşîrên Alikî, Dudêrî û Soran ku di bin banê Çoxsorê de ne fealiyetên heywandarîyê bi koçerîyeke tam dikin (Akgün, 2022, r. 24-25).

Eşîra Alikan Çoxsorî ne û ji binemala Mîran e. Koka wan digihêje Sûriyeyê û piştî avakirina Komara Tirkîyeyê eşîra Alikan jî bûye du şeq. Yên ku li alîyê Tirkîyeyê ne li Mêrdînê mane û koçerîya xwe dewam kirine. Piştî derbasî bajarên weke Batman, Bidlîs û Sêrtê bûne û li van bajaran qeydên xwe yê nifûsê çêkirine û koçerîya xwe her dewam kirine. Qismên din ên eşîrê jî çûne Sûriye û Iraqê. Eşîra Alikan ji 7 birayan ango ji 7 qebîleyan pêk tê û navê bavê wan Elî ye. Ew bira ango qebîle jî ev in: Ozika, Şehîda, Brîva, Cûdiga, Çengoa, Mehma. Ji eşîra Alikan her kurek bûye bavîkek û nesla wan zêde bûye bûye qebîle, lewra eşîra Alikan bûye 7 qebîle (Akgün, 2022, r. 78).

Li gorî Seyda Mela Omerê Dudêrî (Ömer Nas) eşîra Alikan yek ji pênc eşîrên Çoxsorê yê Botanê ne. Alikan yek ji şaxeke vê eşîrê ye. Şaxên din jî ev in: Dudêran, Alikan, Mîran, Garisan û Soran. Ji van eşîran re dibêjin pênc eşîrên Çoxsor ên koçer ên Botanê (Nas 2022).³

Li gorî Bextreşê Koçer, êla koçerê Botan ji du hevbendan pêk hatiye. Hevbenda yekem Şaxa Çoxsor e û ya duyem jî Şilid e. Hevbenda Çoxsorê ji 5 êlan pêk hatiye ev jî ev in: Mîran, Dûdêran, Garisan, Aligan (Alikan) û Goran. Ev hevbende bi serokatîya Mîran hatiye avakirin. Hevbenda duyem Şilid jî ji 5 êlan pêk hatiye û ew jî ev in: Batwan, Xêrikan, Teyan, Mûsareşan û Kîçan. Ev hevbende bi serokatîya Batwan hatiye avakirin (Koçer, 2007, 53-54). Li gorî agahîyên Bextreşê Koçer tabloyeke bi vî şeklî derdikeve holê.

Li gorî Beşikci eşîra Alikan ji qebîleyan pêk hatiye û navên qebîleyên eşîra Alikan weha ne: Cudîgan, Çengoven, Ozîgan, Necîman, Mehman, Bîrîvan, Şehîdan û Şehevan (Beşikci, 2014, r. 97).

Li gorî Altan Tan jî serokê ewil ê vê eşîra koçer Mîr Yaqûb e û ev eşîr gelekî mezin û belawela ye. Temamê eşîrê misilman in. Tê gotin ku Şêx Elîyê Septîyê kalê Şêx Seîdê Palewî jî ji vê eşîrê ye û girêdayî şaxa Cindikî ye. Herweha tê gotin malbata Şêx Ehmedê Xeznewî ku li Sûrî ne bi eslê xwe Alîkî ne (Tan, 2015, r. 120-121.) Lêbelê em di çavkanîyan de rastî van agahîyên ku Altan Tan daye nehatin, dibe ku Altan Tan behsa eşîreke cuda ku navê wê jî Alikan be kiribe.

Erdnîgarî

Eşîra Alikan salê 12 mehan li zozanên çiyayên bilind di kon û zoman de koçerîyê dikin (Akgün, 2022, r. 74). Eşîra Alikan debara xwe bi heywandarîyê dike. Ji ber vê yekê kesên di bin banê vê eşîrê de ne, xwedîyê kerîyên mezin in. Ji ber ku heywanên wan pir in di salekê de tenê cihek ji bo têrkirina van heywanan ne bes e. Ji ber vê egerê ev eşîr havînan û zivistanan li cihên cûda konên xwe datînin û koçerîyê dikin. Eşîra Alikan zivistanê li bajar û navçeyên weke Qûbîn, Batman, Farqîn, Sêrt, Xerzan, Cizîr û li deştên Başûrêrojilatê

Tirkiyeyê derbas dîkin. Di demsala havînê de jî koçî derdora Gola Wanê û zozanên wê herêmê dîkin. Eşîra Alikan havînên xwe li van deran derbas dîkin û li derdora nîvê payîzê jî dikevin rê û vedigerin bajêr û navçeyên ku me li jor rêz kirin. Eşîra Alikan ji ber ku eşîreke koçer e, ne xwedî ax û erd e û herweha ji ber ewlehîyê bi taybetî zivistanan cih û warên li derdora gundan kirê dîkin. Di serdema zivistanan de eşîr li çend cihên cûda belav dibin û bi vî awayî zivistananên xwe derbas dîkin. Havînan jî zozanên fireh û mêngên bi çêre tercîh dîkin (Beşikci, 2023, r. 81-82).

Eşîra Alikan bihar û havînan li zozanên herêma Rojhilatê û payîz û zivistanan jî li germîyanên li herêma Başûrê Rojhilatê Tirkiyeyê pez diçêrînin. Li gorî Akgünê germîyan û zozanên vê eşîrê ev in: Germîyanên vê eşîrê li Mêrdînê; Nisêbîn, Midyad, Kerboran, Mehseret û gundewariya van deran. Li Şirnexê; Basan, Hezex, Cizîr, Silopî û gundewariya navenda Şirnexê. Li Sêrtê; Erûh, Misircê, Xana Hawêl, Tîllo û gundewariya van navçeyan. Li Batmanê; Kercews, Heskîf, Qûbînê, Hezo, Sason û gundewariya van deran. Herweha zozanên vê eşîrê jî ev in: Li Bidlîsê; Hîzan, Norşîn, Tetwan, Elcewaz, Xelat. Li Mûşê; Kop, Wardo, Tîl, Melezgîrt û gundewariya wan. Li Colemêrgê; gundewariya navenda bajêr. Li Wanê; Elbak, Payîzava, Şax, Westan, Miks, Erdîş û gundewariya wan. Li Agirîyê; Xemûr. Li Erziromê; Qereçoban, Xinis, Goksî û gundewariyên bilind ji aliyê mêngan ve dewlemend in. Ev cih ji aliyê eşîrê ve nêzî 4 mehan weke zozanan tên bikaranîn. (Akgün, 2022, r.70- 71).

Li gorî Beşikci taybetîyên zozanên ku lê bi cih dibin wisa ne:

- Bi piranî firehîya wan li derdora 2000-3500 metreyê ne û cihên rast in.
- Ji alîyê giya û çêreyê ve dewlemend in.
- Ji alîyê avê ve dewlemend in.
- Cihê komeke dîyar e ku li wir bi cih bûye û têkilîya wî berdewam e (Beşikci, 2023, r. 90).

Avahîyên Eşîra Alikan

Eşîra Alikan ji ber ku eşîreke koçer e, ne xwedî avahî û malên mayînde ne. Eşîra Alikan di kon û çadîran de dijîn. Çêkirina van kon û çadîran hêsan e û ne biha ne û birinûanîna wan jî ne zahmet e. Herweha vedan û xerakirina wan jî hêsan e.

Di şêl û avanîya çadîran de jî cûdahî heye, lewra li gor dewlemendî û xizanbûna mirovan konên wan jî diguherin. Konên ku li ser du dîrekan hatibe avakirin ên şivan û kesên xizan in. Konên normal li ser 4-5 dîrekan in û yên

serok û kesên dewlemend jî li ser 6-7 dîrekan têne avakirin (Beşikci, 2023, r. 80). Ev yek jî hiyerarşî û polên di navbera eşîran de aşkere dike.

Debar û Aborîya Eşîrê

Eşîra Alikan debara xwe bi xwedîkirina ajalan pêk tîne (Bnr. Pêvek: 1). Ji ber ku debar bi ajaldarîyê ye, her malbat teqrîben xwedîyê 160 pezî ye. Ev yek li gor dewlemendîya malbatê diguhere (Beşikci, 2023, r. 93).

Li gorî agahîyên Yekîneya Xwedîkirina Bizin û Mîhan niha 240 kes bi xwedîkirina pez re mûjûl dibe. (Akgün, 2022, r. 72).

Eşîra Alikan qatix, hirî, goşt û post hwd. ji pezên xwe werdigirin û ji van tiştan ên ku zêdeyî wan dimînin difiroşin etar, baziganên qesebe û bajaran (Beşikci, 2023, r. 96).

Alîyê Siyazî û Civakî yê Vê Eşîrê

Di eşîra Alikan de her şaxê eşîrê bi gotina axayê eşîra xwe tevdigere, lewra eşîra Alikan yekane eşîr e ku şerê wê dibe sedema xwîndarîyê (Akgün, 2022, r. 59). Lewra di nav vê eşîrê de tifaqeke tam pêk nehatiye.

Li gorî belgeyên arşîva Osmanî eşîra Alikan malbateke mezin û koçer in û herweha dewletê xwestiye vê eşîrê li herêma Cizîrê niştecih bike, lêbelê eşîra Alikan li dijî vî emrê îsqa nê hatiye û nexwestiye li ciyekî werin niştecihkirin (Akgün, 2022, r. 79-80). Lewra qismekî vê eşîrê hêj jî koçerîyê dike û debara xwe bi heywandarîyê dike û bê erd û ax in.

Eşîra Alikan di nav Çoxsoran de wezîfeya artêşa Mîr pêk anîye. Herweha ji eşîrên koçeran eşîra Alikan di mijara alayên Hemîdîyê û serhildana Şêx Seîd de jî derbas dibin (Akgün, 2022, r. 78).

Li gor ku İsmail Beşikci di pirtûka xwe ya bi navê *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar Göçebe Alikan Aşireti* de behs dike agahîyên ewil yê derheqê eşîra Alikan de di serdema Siltan Ebdulhemîd de bi avakirina alayên Hemîdîyeyê bi dest dikevin. Li gor Beşikci di wê serdemê de 36 Alayên Hemîdîyeyê hatine avakirin û her çiqas eşîra Alikan ne yek ji wan alayên ku di wê serdemê de hatibe avakirin jî di wê serdemê de di pevçûnên navesîrî de ev eşîr roleke mezin lîstîye (Beşikci, 2014: 109). Di şerê Rûs û Osmanîyan de, Rûs heta Kevirê Qul ê Bidlîsê bi dest xistibûn û li ser vê yekê Dewleta Osmanî ji eşîra Alikan alîkarî xwestiye û eşîra Alikan jî di Alayên Hamîdîyeyê de beşdarî şer bûye û Rûs ji wir qewirandine (Akgün, 2022, r. 78).

Ji eşîra Alikanê yên ku bûne niştecih bi piranî li Batman û Tetwana Bidlîsê disekinin. Vêga ji sedî pêncîyê xelkê Tetwanê jî mensûbê eşîra Alikan e (Akgün, 2022, r. 72).

2. DU EDÎBÊN VÊ EŞÎRÊ

2.1. Feqe Reşîdê Alikî

Feqe Reşîd di sala 1300/1883yan de li herêma Botan⁴, li der û dora Erûhê li gundê Werîsê ji dayîk bûye. Navê bavê wî Şeban e, Şeban jî kurê Şiblî ye. Paşnavê wî yê fermî Yılmaz e. Şeş zarokên Feqe Reşîd hebûne, ew jî ev in: Sidîq, Mîrze Mihemmed, Şamil, Kamil, Hubra, Dilşa û Gulistan. Malbata Feqe Reşîd ji eşîra Alikan û ji qebîleya Codikan bûne. Malbat paşê koçî gundê Zomika⁵ kiriye ku ev gund girêdayî navçeya Panosa Agirîyê ye. Derheqê perwerdeya wî de tişt nayê zanîn. Li gor ku tê zanîn piştî ku tehsîla xwe xelas kiriye li gundê Qubikê dest bi melatî kiriye û herwiha muderîsê gund bûye. Di serdema êrîşên Êrîs de Feqe Reşîd ji bo kerwanekî koçberan weke rêber hatiye destnîşan kirin û koçî Sandiklîya Afyonê hatiye kirin. Agahîyên derheqê jîyana wî ya li Afyonê tune ye. Derheqê seydayên wî de ti agahî li ber destan tune ne. Mela Reşîd demekê ketiye hepsê piştî ku ji hepsê derketiye li gundê Pîromerê dest bi melatîyê kiriye. Wê demê li wî gundî Yusif Begê kurê Kor Huseyîn Paşa mezinê wî gundî bûye. Feqe Reşîd di sala 1932yan de wefat kiriye û gora wî li Pîromerê ye.⁶ Heta niha ji berhemên wî *Sirru'l-Mehşer* û *Cîhanşah* hatine çapkirin. Herweha li gorî Seîd Dêreşî 2 helbestên wî jî hene.

Sirru'l-Mehşer

Berhem bi Kurdîya Kurmancî hatiye nivîsîn û li ser mehşerê bi awayekî menzûm hatiye nivîsîn. Berhem bi temamî ji 782 malikan pêk hatiye û tê de 36 mijar cih digirin. Ev mehşername berhemeke dînî-edebî ye. Di beşa dîbaceyê de nivîskar behsa jîyan û serpêhatiya xwe kiriye. Her du beytên ewil û yên dawî weha ne:

Guhdarî bibin da ez bibêjim
Derdên dilê xwe da birêjim

Dema hicret ku bû hezar sê sed
Ye'nî ji hicreta Muhemmed

...

Hem ji ummet ra bibêtin ew mu'în
Rehmetullahî 'eleyhîm 'ecme'în îman

Kî bixwîne fatîhek bo ji can
Rabbê 'alem wî bike ehlê îman

Cîhanşah

Cîhanşah berhemeke li ser eşqê ye û ji 526 malikan pêk hatiye û mustensîxê wê jî 6 malik lê zêde kiriye. Bi vê yekê berhem gihaştîye 532 malikan. Cîhanşah lehengê berhemê ye û presekî ku di serê wî de gelek macerayên balkêş derbas bûne. Di nav van macereyan de evîndarîya wî ya ji bo Şahbanûyê gelekî ecêb e. Du beytên ewil û yê dawî weha ne:

Şahek hebû zemanê ewwel
Sahib-kemal hem bi 'adil

Jê re digotin ew Şehînşah
Kurek wî hebû jê re Cîhanşah

...
Sax û selamet ku hatin
Em bi hev ra bi tebaî hatin

Hikayet li vir de tamam e
Ji Cîhanşah me kir 'elam e

Helbestên wî

Li gorî Seîd Dêreşî du helbestên Feqe Reşîd jî hene. Helbesta yekem ji 12 bendan pêk hatiye û helbesta duyem jî ji 7 bendan pêk hatiye.⁷ Ev her du helbest me ji destxeta pirtûkxaneya Berlînê ji tîpên Aramî latînîze kirin (Bnr.: Pêvek: 5). Her du helbest jî li ser biharê hatine nivîsîn û aîdîyeta van helbestan li gorî me biguman in.

Subhan ji Mîrê Xeffarî
Subhan ji Şahê Cebbarî
Xweş têt wextê biharî
Xweş bêt lew feqr û zarî

Feqîr û rahet rûnît
Xilas bît me birin baran
Dê çîn sorgulan înin
di nav bexçê biharan
Heyran ji dil diçitin
Bo nêrgizê xumaran

Nêrgiz û lalezer kin
Şîn bûn li ber keviyan
Şalûl [û] 'endelîk in
Dixwûnin digel hemyan
Van hemyan çîke çîke
Dixwûnin li ber kanyan

Ehmer û sor û al in
sunbula ser xumarî
Yeqîn e ew xelat in
Ji bo dinya' hinarî
Ew kanî û cibala in
Muneqqeş bûn (bi) biharî

Sor û zer munewwer bûn
Bi lutfê Zul-celalî
Kûh [û] çiya germ bûn
Ew ji berfê bûn xalî
Ku sor û al û zer bûn
Ew nêrgizê hilalî

Hilal û gul kemilîn
Bi tertîba dinya'ê
Kesk û sor pak xemilîn
Bi qudreta Xwuda'ê
Sunbul û lal fessilîn
Bi sor û al semawê

Sor kesk bûn cîbal e
Bi qudreta Rebbaniya
Keleş lir û hîlal e
Têk xemilîn hemiya
Kesk û zer, sor û al e
Ehmer bûn kûh [û] çiya

Kûh ser munewwer bûn

Çiya ku bûne bûk e
Çiya ku sor û zer bûn
Hinarî ji bo kulîlka
Biyaban muşekkel bûn
Kebik derbûn ji şoka

Lew şok û zincîr vebûn
Dest û payê bilbilî
Herçî heyî mezlûm (ber) bûn
Exres bibûn 'endelî
Lal û gul muzeyyen bûn
Bihar tamam mekmelî

Temam kemilî dinya
Bi zînetê biharê
Bilbil gerya şahiya
'Endelî hate xarê
Melbûs bûn kûh û çiya
Bi semaw bû sor û tarî

Ku sor û zer kemilî
Xweş bû weqtê şahiya
Ew in melhema dilî
Heta Kûhê Qafiya
(Ku) Xweş dixwûnit bilbilî
Bilakotin hate çiya

Bilbil bû muhib gul e
Welê bi dest nakevît
Van sorgulan da mil e
Ji bo himaran dê çît
Ew **Reşîdê** dilkul e
Mîm û Hê li piştê kevît

Helbesta duyem jî dîsa mîna helbesta yekem li ser biharê ye.

Subhan ji [Rebbê] Qeyyûm
Xelqo werne temaşa
Wêt xweş bûn ber û bom
Cebel wêt bûne paşa
Ber bûn herçi mezlûm
Xeber Xudaykî haşa

Ez im feqîrê jar e
Sefa ji wê dîlberê
Wa kemilî awar e
Milik zin hate derê
Nerm bû hewayê sar e
Ji germ û roja hawerê

Celadî ecel hat
Felek lê mubeddel bû
Muzeyyen bûbûn welat
Biyaban muşekkel bû
Li befrê bûye heyhat
Lê mekan û menzel bûn

Bi emrê ê Mennan e
Celad wê tiket lezê
Ji deng re'dê Nîsan e
Çi ihsan ji remezê

Çi ihsan e şefîq e
Ewrak têt ji asmanî
Celadê bê muhle ye
Ji ba w avirêt Nîsanê
Têra ê ser me heye
Berbin herçi zîndanê

Zîndanî ji hebsan ber bûn
Kaxeza aza'ê hat

Ti kêmxayit hindê wer bûn
Rojî aşînaiyê hat
Hesenok ji min der bûn
'Ala'ê şahîya hat

'Ela'ê şahî û xweşî
Bihar taze kemilî
Muzeyyen bûne hîlal
Têt awazê bilbilî
Sosin wêt bûne kuyal
Wê kîn melhema dilî

2.2. Mela Yasînê Alikî (1891/1901-1976)

Derbarê jîyana Mela Yasînê Alikî (Yasin Çelebi) de jî malûmatên zêde tune ne. Navê bavê wî Hecî Mela Ebdullah (1864-?)⁸ û yê dîya wî Heyat (1897-?) e. Dîroka çêbûna Mela Yasîn ne zelal e. Lewra di kutuka malbatê de çêbûna wî weke 1891 hatiye tomarkirin û li ser kêlên gora wî jî bi hicrî 1317 (1901) hatiye nivîsîn. Cihê jidayikbûna wî weke gundê Zomika Panosê tê zanîn.

Mela Yasîn carekê zewicî ye û ji vê zewacê heft zarokên wî çêbûne, ji van zarokan çar kur û sê jî keç in. Mela Yasîn di sala 1976an de li Panosa Agirîyê wefat kiriye.

Mela Yasîn hêj di biçûkatîya xwe de dest bi tehsîla ilmên dînî kiriye. Mela Yasîn li ber destê Feqe Reşîdê Alikî (w. 1932) dest bi perwerdeya xwe kiriye û li cem kesên weke Mela Zahirê Memanî (w.1966), Mela Qasim (Melayê Pozreş, w. 1967), Şêx Nesîmê Kufrewî (w. 1950), Şêx Muhemmedê Erwasî (w. 1957), Şêx Ebdulhekîmê Bîlwanîsî (w. 1972) û li cem Mela Ehmedê Kurumzade (w. ?) xwendîye û îcaze wergirtiye.

Mela Yasînê Alikî piştî ku perwerdeya xwe xelas kiriye dest bi dersdayîn û muderisîyê kiriye. Mela Yasînê Alikî jî alimekî heyama xwe bû û dersên weke mentiq, adab, nîqaş, belaxat, îstîfare, vadi', fiqiha Şafî, tesewûf, Mînhac, ilmên kelimê, Fethu'n-Nûnî, Eqaida Nesefî, hedîs û tefsîrê dane (Çetin, 2020, r. 111). Mela Yasînê Alikî ders daye kesên weke Şêx Îsmailê Hezroyî (İsmail Çetin, w. 2011), Muhemmed Yıldırım (ç. 1944-), Seyîd Ebdulbaqî Erol, Seyîd Salih, Kemalê kurê Îbrahîmê Şewê, Seyîd Îzettîn û Feqe Mecîd û Mihemmed Emîn.

Mela Yasînê Alikî peyrewê terîqa Neqşebendîya Xalidîyê bûye û di medreseyên terîqetê de perwerdeya tesewûfî wergirtiye. Mela Yasînê Alikî ji postnişînê dergeha Kufreyê ji Şêx Nesîmê Kufrewî û ji dergeha Xeydayê jî ji Şêx Muhemmed Hafîdê Erwasî îcazeya xelîfetîyê wergirtiye (Çetin, 2020, r. 40-111; Bişaroğlu, 2022, r. 350-359).

Herwiha ji îfadeya “Yasîn bîn Mola Ebdullah el-Alikî el-Xalidî el- Neqşî” jî tê fêhm kirin ku ew peyrew terîqeta Neqşebendîya Xalidî bûye (Bişaroğlu, 2022, r. 347).

Mela Yasînê Alikî ji eşîra Alikan e û wî navê eşîra xwe “Alikan” di berhema xwe de weke mexles jî bi kar aniyê. Heta niha pênc helbest û berhema wî ya bi navê *Xezwetu Huneynê* hatine tesbîtkirin (Bişaroğlu, 2022, r. 26-60).

2.1. Xezwetu Huneyn

Berhema Mela Yasîn a bi navê *Xezwetu Huneyn* (Cengnameya Îmamê Elî) behsa cenga Huneynê dike ku di serdema Hz. Muhemmed (s.x.l.) de pêk hatibû. Berhem bi awayekî menzûm e û heta niha 3 nusxeyên wê yên destxet hatine dîtin. Nusxeya sereke bi tevahî 61 wereqe ye. Herwiha metna rexneyî ya *Xezwetu Huneynê* jî ji 373 bendan pêk hatiye û ev bendên wê ji 346 çarîne û ji 27 şeşîneyan pêk hatiye. Berhem bi Kurdîya Kurmancî ye. Her çiqas tê de bêje, peyv û terkîb ji zimanên biyanî yên weke Erebî, Farisî û Tirkî hebin jî ev yek zimanê berhemê giran nekiriye û metna berhemê bi hêsanî tê fêmkirin. Dema li cengnameya Mela Yasînê Alikî tê mêzekirin tê de kêşa erûzê û ya xwemalî tînin dîtin. Metna berhemê bi piranî bi kêşa birgeyî hatiye nivîsîn û kêşa erûzê tenê di xezelekê de ku di nav metna cengnameyê de ye, hatiye bikaranîn. Beyta ewil û ya dawî ya *Xezwetu Huneynê* weha ne:

1. Bibin guhdar ku ez bêjim

Beyan kim ez hikayetê

Ji xeman hûn bibin azad

Ku seh kin vê îbaratê

...

370. Hem digel wî fatihe

Ji sehabiyê kiram

Bi ezmanek fesîhe

Ji umetê ra tamam (Bişaroğlu, 2022, r. 217-289)

1.2.1. Helbestên Wî

Di helbestên Mela Yasînê Alikî de jîyana wî ya şexsî, kesên terîqeta Neqşebendî û bawerîya bi Xwedê tê dîtin. Heta niha ji bilî xezela di nav menzûmeya *Xezwetu Huneynê* de em gihaştin çar helbestên Mela Yasînê Alikî. Me sê helbest bi rêya bandê ku berî wefata Mela Yasîn hatibûn tomarkirin bi dest xist. Li gorî Fesih Yıldız ev her sê helbestên di bandê de helbestên Mela Yasînê Alikî ne. Banda ku ev helbest tê de cih digirin di sala 1976an de hatiye qeydkirin. Di nav bandê de weez, banga azanê, helbestên Mela Yasîn û helbesteke Şêx Eleddînê (w. 1969) kurê Şêxê Xiznayê cih digirin.⁹ Helbesteke Alikî jî me ji devê Mela Kutbettîn Uygar girt û li vir nivîsî. Bi tevahî pênc helbestên Mela Yasînê Alikî ketine destên me. Di her pênc helbestên Mela Yasîn de jî mexlesa “Yasîn” hatiye bikaranîn.

Mela Yasîn helbesteke xwe li ser şikestina pîyê xwe nivîsîye. Li gor nevîyê wî Fesih Yıldız gava Mela Yasîn ji bo banga sibehê diçe ser minareyê dikeve û lingê xwe dişkîne. Xuyaye ji ber şikîna pîyê xwe gelek zehmetî kêşaye, lewra wî di vê helbesta xwe de ji Xwedê û ji şêxên terîqetê alîkarî xwestiye. Ev helbesta wî ya ku bi “Sersed sema’ê çaran” dest pê dike ji 24 çarîneyan pêk hatiye. Benda ewil û ya dawî weha ne:

1. Sersed sema’ê çaran
 - a. Da’im dike deweran
2. Çare dadan demeran
 - a. Teqdîra Rebbê deryan
3. Weqtê seher carî dikim
 - a. Cirm û xeta tev par dikim
 - b. Rewş û xopan îzhar dikim
 - c. Bêtir binal ya Rebb meded
 - d. Helbesta wî ya ku bi “Beram zadê derê qesrê” dest pê dike ji 23 çarîneyan pêk hatiye. Benda ewil û ya dawî weha ne:
4. Beram zadê derê qesrê
Lillahul hemd û el-ehwal
..... di îmamê
Bi serkêşî muala kir

‘E‘urûnî be.... ullah

Ricaullah ‘ibadullah

Ya Qutbellah ya Resulellah

Qelbê Yasîn tebarek kir

Helbesta wî ya ku bi “Eya ey dîlbera nazik hebîba ber dilê yarê” dest pê dike
ji 12 malikan pêk hatiye. Malika ewil û ya dawî weha ne:

Eya ey dîlbera nazik hebîba ber dilê yarê

Te çil rojan li min şewtand wekî daxê li ser darê

12. Gunezkar ew feqîr e lê bike îstîxfarê

Ay mirin çêtir e ji halê wî dilêm

Herwiha li gor Mela Kutbettîn Uygur, helbesteke şûxane jî bi bal Mela Yasîn ve hatiye nisbetkirin. Lê heta niha me ev helbest bi temamî bi dest neketiye. Du beytên vê helbestê ku di bîra Mela Kutbettin Uygur de mabûn weha ne:

Erê Fatê belê Fatê

Qorik te hanî du qatê

Cerhê **Yasîn** li ser cerhê te be

Yasîn bi qurbana qorika te be

Herwiha ji bilî van helbestan Mela Yasînê Alikî di nav berhema xwe ya menzûm a bi navê *Xezwetu Huneynê* de jî cih daye xezeleke 9 malikî. Ev helbest bi kêşa erûzê hatiye nivîsîn û qalibê kêşê jî *Mefa’îlun / Mefa’îlun / Mefa’îlun / Mefa’îlun* e. Malika ewil û ya dawîya vê xezelê jî weha ne:

1. Eya Yasîn bibe hişyar tu ketî l’benda dunya’ê
Bi zewq û hem şefaya wê nebe hevalê dunya’ê
9. Wiha dunya ku bêkêr e ji xeyrê ‘ilm û Qur’anê
Yasîn da’im bigir ‘ibret ji dest vê qehbe dunya’ê

1.1.1. Di Berhemên Wan de Eşîra Alikan

Di hin çavkaniyên vê dawîyê de ji bo Feqe Reşîd hin îfadeyên weke “Feqe Reşîdê Hekkarî” û “Feqe Reşîdê Botî” hatiye gotin, lêbelê me di ti destxet û çavkaniyeke muteber de ev îfade nedîtîn. Feqe Reşîd û Mela Yasîn ji eşîra Alikan in û ev agahî di berhemên wan ên destxet de jî bi aşkereyî hatiye nivîsîn. Herweha wan jî xwe bi vî awayî anîye ziman.

Li gorî agahîyên li ber destê me Feqe Reşîdê Alikî kurê apê bavê Mela Yasînê Alikî ye. Li gor ku Kutbettin Yılmaz jî Feqe Reşîd û Mela Yasîn ji eşîra Alikan in û ji qebîleya Codikan in û bi eslê xwe koçer in, koçerên Cizîra Bohtan in.¹⁰ Herwiha Feqe Reşîd jî di berhema xwe ya bi navê *Sirru'l Mehşerê* de ev yek weha anîye ziman (Pêvek: 2 & 3).

Namê eşîra wî Alikan bû

Emma qebîle ji Codikan bû (Reşîd, 2022, r. 27)

Mela Yasîn jî di berhema xwe de anîye ziman ku ew mensûbê vê eşîrê ye. Di beşa temetê ya nusxeya Mihemmed Emîn de jî talebe û mustensîxê destxetê navê eşîra wî weke Alikan nivîsîye (Bnr. Pêvek: 4). Herweha di destxetên din de jî ev yek xuya dibe.

Ya Ilahî umeta Eşmed

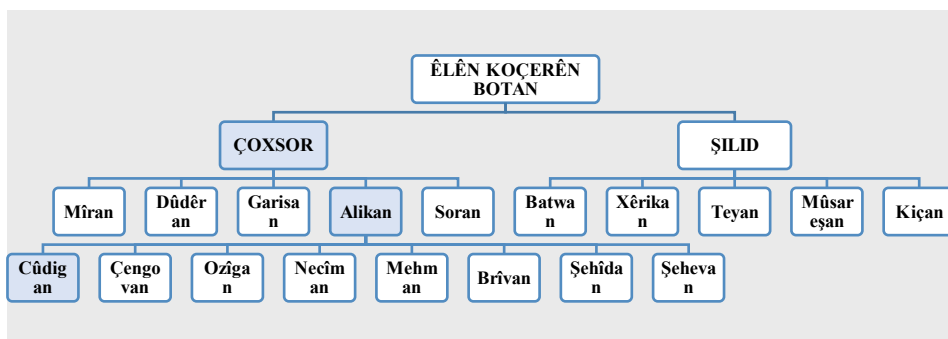
Temamen şa bikî

Hem digel wan da û baban

Hem **Yasînê Alikî** (Bişaroğlu, 2022, r.270)

Li gor vê agahîyan Feqe Reşîd û Mela Yasîn her du jî ji eşîra Alikan in û ji qebîleya Codikan in. Her du edîbên vê malbatê bi aşkereyî di berhemên xwe de anîne ziman ku ew Alikî ne û ev yek di nusxeyên destxet de jî hatiye piştraskirin. Misal di nusxeyeke *Sirru'l-Mehşera* Feqe Reşîdê Alikî de ku mustensîxê wê kesekî bi navê Abdurrehman e û sala îstînsaxê jî h. 1368/ m. 1948 e, muelîf weke mensûbê eşîra Alikan hatiye naskirin (Bnr. Pêvek: 2).

Tablo 1: Eşîr û Qebîleya Edîbên Alikî

ENCAM

Eşîra Alikan yek ji wan eşîrên Çoxsor e, ji bilî eşîra Alikan di bin banê Çoxsorê de eşîrên weke Dudêran, Mîran, Garisan û Soran jî cih girtine. Eşîra Alikan jî di nav xwe de ji van qebîleyan pêk hatiye: Cudîgan, Çengoven, Ozîgan, Necîman, Mehman, Bîrîvan, Şehîdan û Şehevan. Eşîra Alikan li dijî Rûsan di alayên hamîdîyeyê de jî roleke mezin lîstine û Rûs ji herêmê derxistine.

Eşîra Alikan eşîreke koçer e û salê 12 meh koçerîya xwe berdewam kiriye. Her çiqas hin qismên vê eşîrê li deverên cihê niştecih bûbûn jî hejmareke mezin hêj koçerîyê dike. Ev eşîr li gor demsalan li cihên cûda konên xwe danîne û jîyana xwe domandiye. Eşîra Alikan havînan koçî derdora Gola Wanê û zozanên wê herêmê; zivistanan jî li cihên weke Qûbîn, Farqîn, Batman, Sêrt, Xerzan û Cizîrê konên xwe danîne. Debara eşîrê bi xwedîkirina heywanan û bi firotina qatix û malzemeyên ku ji heywanan bi dest xistine pêk hatiye. Ji ber ku ne niştecih in bi çandîniyê re mijûl nebûne û ne xwedî ax û erd in. Avahîyên wan ji kon û çadiran pêk hatine.

Her çiqas eşîra Alikan eşîreke bi koçerîyê hatibe naskirin jî qismek ji vê eşîrê nistecih bûye û bi demê re bûne xwedî ax û erd. Du kes ji vê eşîrê weke alim, zana û mela dertên pêşberî me. Ev jî bime dide zanîn ku her çiqas eşîreke koçer be jî ji ilm û zanîne haydar in. Ev du şair ji herêma Panosê ne û li wir di nav xelkê de weke alim û zana hatine nasîn.

Feqe Reşîdê Alikî û Mela Yasîne Alikî du nûnerên girîng yên edebîyata Kurdî ne ku ji nav eşîra Alikan derketine. Feqe Reşîd bi berhemên weke *Sirru'l-Mehşer* û *Cihanşahê*; Mela Yasîn jî bi *Xezwetu Huneynê* di edebîyata Kurdî ya klasîk de cihên xwe girtine.

ÇAVKANÎ

Akgün, Ö. (2022) *Göçebe Aşiretlerde Hayvanlık Ve Doğa-Kültür İlişkisi: Alikan, Duderan Ve Soran Aşiretleri Örneğinde Halkbilim Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Ardahan.

Beşikci İ. (2023). *Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri*. İstanbul: İBV Yayınları.

Beşikci, İ. (2014). *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar Göçebe Alikan Aşireti*. İstanbul: İBV Yayınları.

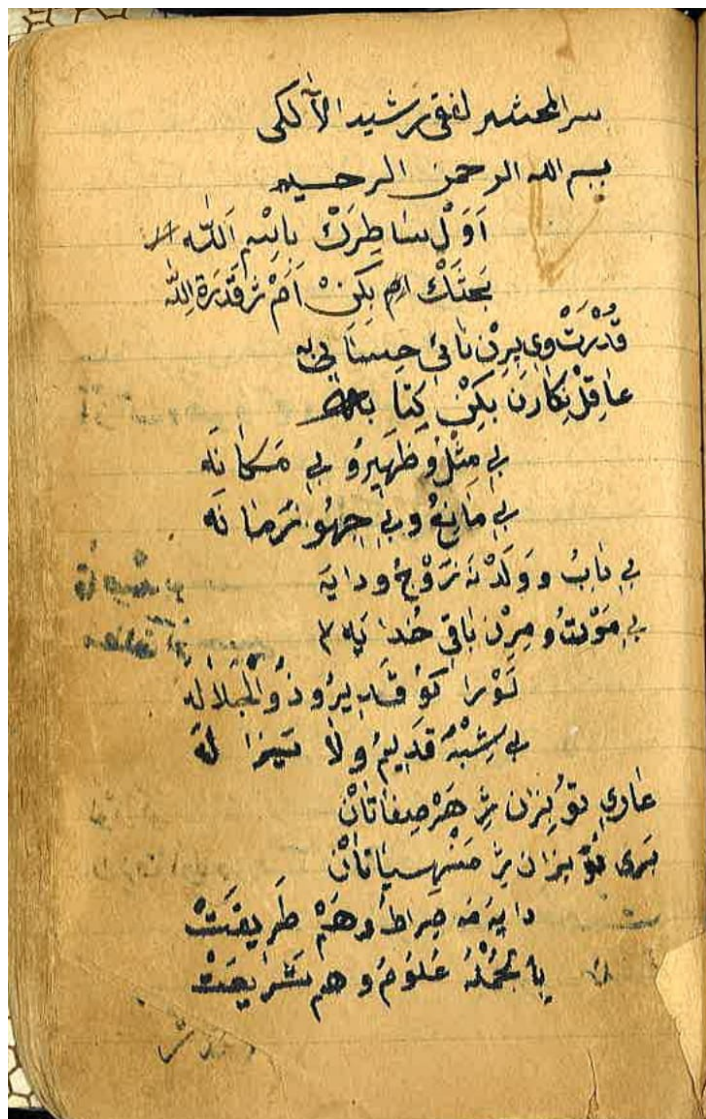
- Bişaroğlu, S. (2022). *Cengnameyeke Hezretî Elî: "Ğezwetu Huneyn" a Mela Yasînê Alikî (Metin û Lêkolîn)*. Teza Lîsansa Bilind a Çapnebûyî, Zanîngeha Mardîn Artukluyê. Enstîtûya Zimanên Zindî yê li Tirkîyeyê Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî, Mêrdîn.
- Bozkurt, İ. (2022). *Aşiretler Tarihi*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.
- Çetin, A. M. (2020). *Şimdi: Hayatım, Hicretim Şeyh İsmail Çetin Hazretleri*. Isparta: Dilara Yayınları.
- Dêreşî, S. (2005). *Kelhên Ava Koma Vekolîn Têxtên Klasîkî*. Hewlêr: Weşanên Spîrez.
- Destxeta Helbestên Feqe Reşîdê Alikî, Ji Pirtûkxaneya Berlînê (No. Ms.or.oct.1207).
- Destxeteke Sirru'l Mehşera Feqe Reşîdê Alikî, Ji Arşîva Taybet a M. Zana Karak.
- Gemi, A. (2018). Çend Agahî Derheq Jîyana Feqe Reşîd û Sirru'l-Mehşera Wî de. Nubihar Akademi, 3(9), 117-130.
- Koçer, B. (2007). Êla Koçerên Botan, Kovara Gulistan, hej. 35, n.r.53-54.
- Kutbettin Yılmaz re (Dema hevdîtinê: 28.06.2021).
- Reşîd, F. (2022). *Sirru'l Mehşer*. (amd. Ahmet Gemi, M. Nezîf Katılmış). Wan: Weşanên Peywend.
- Reşîd, F. (2023). *Cîhanşah*, (amd. Ahmet Gemi, M. Nezîf Katılmış). Wan: Weşanên Peywend.
- Seyda Mela Omerê Dudêrî, (Dema hevpeyvînê: 01.08.2022).
- Tan, A. (2015). *Turabidinden Beriyêye Aşiretler, Dinler, Diller, Kûltûrler* (5. Baskı). İstanbul: Nûbihar Yayınları.
- Zinar, Zeynelabîdîn, [Feqe Reşîdê Hekarî - Wîkîpediya \(wikipedia.org\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Feqe_Reşîdê_Hekarî) (Dema gihandinê: 12. 02. 2024)

PÊVEK

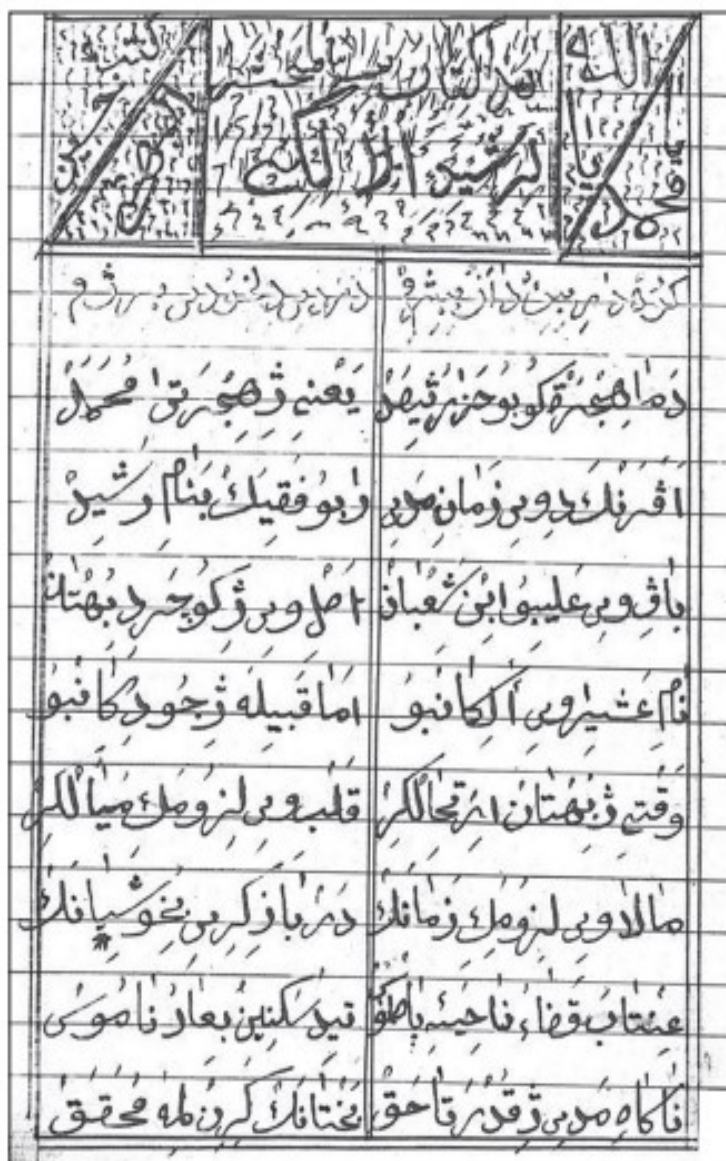
Pêvek 1: *Hin wêneyên koçerên eşîra Alikan.*¹¹

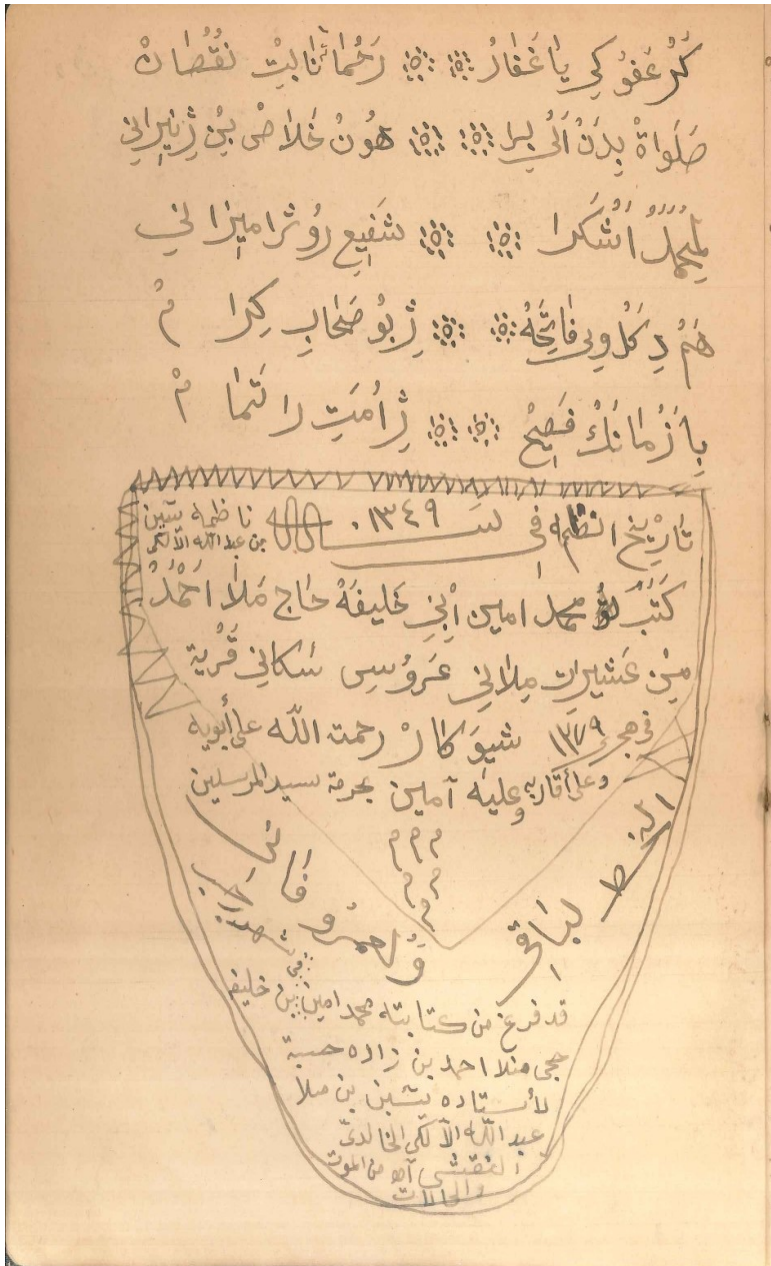

هُوَ الْكَوْهُ وَرَمَانٍ وَخُورٍ لِلْبَنَاءِ
لَأَبِي الْقَاسِمِ بِخُونِ الصَّلَاةِ
فِي الْأَعْتِدَارِ بَعْدَ الْحَارَةِ وَالنَّارِ
أَيُّ قَبِي نَارِجٍ لِبَدَنَةِ نَسَمِ
حَقِّ بِسْمِ اللَّهِ وَبَيْتِ أَعْلَامِ
مِنْ نَقِيبِ أَفْ كِتَابِ لَيْلٍ وَسَهَارِ
هَرَبُ بُوَاخُونَ دِينَ رِيَا دِ كَا
كَبِي بِنْدِي بِكِيَا أَعْيَا رَمَا
هَمْ بِكِهِ هَرَبِي كَوْنَقْصَانِ سِتَارِ
حَقِّ نَقَالِي عَيْبِي وَي مَسْتَوِرِ بَكِ
هَمْ دَحْشَرِيَا أَوِي مَسْرُورِ بَكِ
مِنْ بَعُونَا رَبِّ نَقِيبِ أَفْ كَلَامِ
بُوَا مُحَمَّدٍ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
هَمْ بِحِلَّةِ الْوَاوِ أَصْحَابِ أَوِي
تَابِعِينَ أَحْبَابِ وَأَنْصَارِ دَوِي
نَسَمِ نَرَا صِي بِيَا أَوْ مَعِينِ
رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمُ الْخَمِينَ كِي حُورُهُ قَانِعُهُ بَوْمُهُ شَرَاهُ رَبِّهِ وَمَا كِيَا
فِي هَمْ مَسْمُوعِ عَلَى مَقْدُونِ عَمِيدِ رَحْمَتِ

سبحان شى‌شاه جبارى	سبحان ژى‌بىر غفارى
خوشى‌بىت لوفق و ژارى	خوشى‌تیت و فت بهارى
خداى‌بىت بىر باران	فقير و راحت روتیت
تجیبت بهاران	دو جین موکلا اینتى تناف
بو نىز کزیت خماران	هیدان ژدل و چتن ڤ
شیبون لبر کفیان	نیز کزولار نىز کتن ڤ
دخونى وکل همیان	شالول عندی لىکن
دخونى لبر کانیان	خان همیان چیکه چیکه
سنبلا سر خماره	احمر و صورو آلن
ژبو دنیاى هزاری	یقنه او حلا تى
منقش بون بهاری	او کافى و جبالن
بلطفه ز الجلالی ڤ	صورو زر منور بون
او ژبرف بون خالی	کوه جیا کرن بون
او نىز کزیت هلالی	کو صورو آل نىز بون

هلال و کل کین نیریتا دنیا ی
 کک و صورت کد حقیق به قدر تا خدای
 سبل و لال فطین بهور ال سماوی
 صور کک بو جبال بقدر تا بانیا
 ککثر رو هلاله تیکر خملین همیا
 ککثره صور و آله احمربون کوه چیا
 کوه سر منور بون چیا کو بون بو کر
 اچیا کو صور زربون پنا ر شربو کلیکا
 بیابان مشکل بون کیکر در بون رشوکا
 نوشو کوه زنجیر بون دست و پای بلبای
 هر چه هیی مظلوم بون اخرس بیون عنده
 لال و کل منیبون بیار تمام مکیلی
 تمام کای دنیا بنینتا بهاری

(۴۷)
 ببل کر یا شاهیا غننی هاته خاری
 ملبوس بون کوهوچیا بسماو یومود طاری
 کوموردنر کلمی خوش بودقت شاهیا
 اون ملحا دط حتی کوه قافیا
 کوخوش دغونیت بلبای بلاکوتن هاته چیا
 ببل بو حجب کلاه دلی بدت ناکفیت
 قان صوکلان داملاه ثبو صاران دی چیت
 او رشید دل کلاه ملیم وح پشته کفیت

سبحان ر قیوم خلقو ورنه تماشا
 ویت خوش بون بر بوم جبل ویت بون پاشا
 بر بون هر چه ظلوم خبر خدایکے حاشا
 ازم فقیی شاره صفا شوی دلبری
 واکل آواره ملک زن هاته دری

زکرمور و ژا حادری	زرمو هوای ساره
فلک لے مبدل بو	جلاد اجل هات
بیابان مشکلیوین	مزین بوبون ولت
اکانو منزل بوین	لبقری بویه هیهاک
جلاد و تیکت لری	با اوری ای منانه
چه احسان زر مری	ژونکر عدنیانه
اورا کرتیت ژاسمانی	چه احسان شیفه
ژیاو آفریت نیسانی	جلاد و مرهلیه
برین هرچه زندانی	دیزای سوره هیبه
کاغذا ازاق هات	زندی ژجسار بون
روژ آشنایی هات	تکیمینایت هدر و بون
عالای شهیا هات	هسوک ژمن در بون
بلا تازه کلمی	عدای شهم و خوش

(۶۹)

مزمین بون هیلال تیت آوازی بلیلی
سوسن ویت بوته کویال در کین ملحماری

مهمم تم شد مهمم

نویسنده شد بدست محمد توفیق ابن عبد الله اقدسی
سایمانیه ۱ در مملکت موصل عنصالحه

خطی مروج

ALIKAN TRIBE AND TWO POETS OF THIS TRIBE

Abstract.

Alikan tribe is one of the Kurdish tribes that live as nomads and engage in animal husbandry. This tribe is spread in many different regions. According to the seasons, the places of this tribe change. The Alikan tribe settled around Lake Van in summer and in cities and districts such as Farqin, Batman, Bişeri, Cizîr, Xerzan and Sirte in winter. The Alikan tribe is made up of tribes and the names of the tribes of the Alikan tribe are as follows: Cudigan, Çengoven, Ozigan, Neciman, Mehman, Birivan, Şehidan and Şehevan. Information about this tribe can be found in the documents about the Hamidiyya Regiments and in historical sources.

The Alikan tribe played an active role in the Ottoman era, and also in the field of literature, two literary representatives came from this tribe and wrote literary-religious works. Feqe Reşîdê Alikî and Mela Yasîn Alikî are two poets and scholars of this tribe. Both of the mentioned persons were educated in madrasahs of the region and taught. The two poets mentioned are relatives, and their family moved from the Cizir region to Van and from there to Patnos district of Ağrı around 1882.

Feqe Reşîdê Alikî was born in the year 1300/1883 in the Botan region, near Eruh in the village of Weris. There is no definite information about his education. As it is known, after completing his education, he started teaching in Qubik village and also became the imam of the village. During the Russian attacks, Feqe Reşîd was appointed as the leader of an immigrant caravan and moved to Sandıklı Afyon with this caravan. Nothing is known about his life in Afyon. There is no information about the teachers we have. Until now, two of his works named Sirru'l Mehşer and Cîhanşah have been published, as well as two poems attributed to him. Feqe Reşîd's poetry and two works are in Kurmanji Kurdish, and his works are written in a simple language and in the form of verse.

Mella Yasîn Alikî is the son of Feqe Reşîdê Alikî's cousin. The birth date of Mela Yasîn is not known for sure. According to sources, he was born in Panos in 1891/1901 and died in Patnos district of Ağrı in 1976. Mela Yasîn Alikî has received lessons from several scholars. In addition, Mela Yasin also engaged in teaching after his education and several people completed their education under him. Mela Yasîn Alikî left behind his work called Xezwetü Huneyn and 5 poems.

His work is in the nature of cengname, and this novel and his poems are in Kurmanji Kurdish. In this work, we will talk about the short history of the Alikan tribe and introduce the two important writers of this tribe. We will also briefly introduce their products.

Keywords: *Alikan Tribe, Nomadism, Kurdish Literature, Feqe Reşîdê Alikî, Mela Yasîne Alikî.*

Perawêz:

- ¹ Eşîra Dudêran li Bohtanê eşîreke koçer e û qeydan kutikê ya eşîrê li ser bajarê Sêrtê qeyd kirî ye û ji van 5 şaxan pêk tê: Qiroyan, Şemsikan, Şahînîyan, Deştöyan, Gewrêyan û Aqubîyan (Ji bo agahîyên zêdetir bnr. Akgün, 2022, r. 83).
- ² Eşîra Soran eşîreke koçer e û girêdayî Çoxsorê ye. Tê gotin eşîran ji aliyê Iraqê hatine mintiqeya Cizîrî. Herewha binemla Soranên Iraq û Tirkîye ye yek e (Ji bo agahîyên zêdetir bnr. Akgün, 2022, r. 84).
- ³ Seyda Mela Omerê Dudêrî yê Biçûk di sala sala 1960î de hatiye dinyayê. Niha li Şîrnexê weke mamosteyê Kursê Qur'anê dixebite.
- ⁴ Ehmed Hilmî el-Qoxî di xebata xwe ya li ser Feqe Reşîd de di sala 1984an de bêyî belge û defîl gotiye ku Feqe Reşîd ji Hekarîye ye. Herweha Zeynelabîdîn Zinar jî malûmatên Qoxî tekrar kiriye û ji bo wî gotiye "Feqe Reşîdê Hekarî". Ji bo agahîyên zêdetir bnr. (Gemi, 2018, r. 128-129).
- ⁵ Navê vî gundî bi Tirkî Yukarı Göçmez e.
- ⁶ Hevdîtina bi Mela Nezîf Katılmış û Kutbettin Yılmaz re (Dema hevdîtînê: 28.06.2021). Herwiha ji bo agahîyên berfirehtir bnr; Reşîd, 2020, n.r. 9-15.
- ⁷ Ji bo agahîyên berfirehtir derbarê helbestan de bnr. (Dêreşî, 2005, r.173-177).
- ⁸ Mela Ebdullah di sala 1864an da li Erdîşa Wanê hatiye dinê û sala mirina wî nayê zanîn.
- ⁹ Ev band niha li ba neviyê Mela Yasîn, Fesih Yıldız e. Fesih Yıldız kopyeke band ji me re şand û me ew derbasî nivîsê kir. Ji bo her sê helbestên qeydên bandan bnr.: (Bişaroğlu, 2022, r.306-314).
- ¹⁰ Hevdîtina bi Kutbettin Yılmaz re (Dema hevdîtînê: 28.06.2021).
- ¹¹ Ev çar wêneyên ji eşîra Alikan ji teza doktorayê ya Özlem Akgünê hatine wergirtin.
- ¹² *Mustensix Abdurrehman, sala îstînsaxê h. 1368/ m. 1948. Ji arşîva taybet a M. Zana Karak.*
- ¹³ Wêne ji gotara Ahmet Gemî hatiye wergirtin.
- ¹⁴ Wêne ji teza Seher Bişaroğlu hatiye wergirtin.